

รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์
วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน: ศึกษากรณีอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ*

A Model for the Development of Organic
Agricultural Tourism Based on Sustainable Sufficiency:
A Case Study of Prang Ku District, Sisaket Province

¹พรชนก เขียวกิตติธนา และ พระมหาพรหมชา ธรรมหาโส

¹Pornchanok Thiankittithana and Phramaha Hansa Dhammahāso

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: pornchanok.tae@mahidol.edu

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาความต้องการและความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบลงพื้นที่โดยการจัดสนทนากลุ่มเชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจงที่มีลักษณะเฉพาะข้อมูลสำคัญในระดับลึกแล้วนำมาวิเคราะห์พรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ 7 ด้าน ได้แก่ภัยแล้ง โครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคม พืชผลทางการเกษตร ความยากจน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ได้รับการพัฒนา พบว่าความพร้อมในพื้นที่จึงมีต้นแบบมาจาก ร.ต.ต.วิชัย สุริยบุตร “นักสู้ผู้สร้างป่า” และความต้องการที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำนวน 11 พื้นที่ ได้นำวิทยากรสมัยใหม่ “โคก หนองนา โมเดล” ผสานเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประโยชน์ด้านการเกษตร 2) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืนในพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้นำหลักภavana 4 กับวิทยากรสมัยใหม่มาเป็นกรอบ พบว่าเกษตรกรในพื้นที่มีความพร้อมทั้ง 4 ด้าน เรียกว่าสันติภavana ได้แก่ ด้านความเต็มใจทำ ด้านความร่วมใจทำ ด้านความตั้งใจทำ และด้านความเข้าใจทำ 3) นำเสนอรูปแบบการพัฒนา 7 ด้าน คือ PRANGKU MODEL ประกอบด้วย Peace People กลุ่มเกษตรกรมีความสุข Relationships ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน Action การทำกิจกรรมร่วมกัน No Poverty ปราศจากความยากจน Good Health ความเป็นอยู่ที่ดีสุขภาพดี Knowledge ศูนย์แห่งการเรียนรู้ Unity ความเป็นเอกภาพหนึ่งเดียว โดยนำโมเดลมาบูรณาการ

*Received February 23, 2021; Revised April 3, 2021; Accepted May 18, 2021

กับหลักภวนา 4 และสันติภวนา องค์ความรู้ใหม่เรียกว่า PRANGKU MODEL Peacefulness Maps คือเส้นทางการท่องเที่ยวแบบสันติสุขเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาการท่องเที่ยว; เกษตรอินทรีย์; วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน

Abstract

This research article has three objectives: 1) to study the need and readiness for the development of organic tourism, the sufficiency path, according to the modern technology; 2) to study the model of sustainable sufficiency organic tourism development in Buddhism. Theravada 3) to propose a model for sustainable self-sufficiency organic tourism development Prang Ku District Sisaket Province it is a qualitative research in the field by SWOT Analysis technique including a group discussion meeting. Select a specific Purposeful Selection to use with important information providers with a unique look in accordance with the research objectives, the key contributors are characterized as an Information Rich Case, that is, the information to study at a very deep level.

The research result found that; 1) Needs to solve problems in 7 areas, but the area is ready. It is a model from Pol.Sub.Lt.Wichai Suriyut, "the fighter who builds the forest" and has a desire to develop into a sustainable tourism destination in 11 areas by combining modern science "Khok Nong Na Model" with local wisdom to benefit in Agriculture. 2) Development of organic tourism, sustainable sufficiency in Theravada Buddhism. Has brought the principle of prayer 4 with modern science as a framework, found that farmers in the area are ready in 4 areas called Peacefulness, namely, willingness to do, cooperation in doing, and willing to do and understanding. 3) Found knowledge called PRANGKU MODEL consisting of P: Peace People Happy Farmers, R: Relationships Good relationship with each other, A: Action Doing activities together, N: No Poverty Free from poverty, G: Good Health Good life, K: Knowledge Learning Center, U: Unity. When the model is integrated with the principle of prayer 4 and peace prayer (Peacefulness) new knowledge called PRANGKU MODEL Peacefulness Maps is the route of peaceful organic farming, sustainable self-sufficiency.

Keywords: Tourism Development; Organic Agricultural; Sustainable Sufficiency

บทนำ

ประเทศไทยตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวในฐานะกลไกหลักในการช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ โดยในปี พ.ศ. 2560 การท่องเที่ยวของไทยสามารถสร้างรายได้กว่า 2.75 ล้านล้านบาท

แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาท่องเที่ยวที่ผ่านมา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Government Gazette, 2018) จึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวตามกระแสที่เปลี่ยนแปลง เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนและสร้างเครือข่ายร่วมกันระหว่างรัฐบาลและชุมชนในสังคมให้เกิดสถาบันอันเป็นที่พึงของส่วนรวม มีประสิทธิผลเป็นที่ยอมรับในทุกระดับ สร้างทางเลือกให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ยังคงรักษาจุดเด่นของประเทศด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม อัตลักษณ์ความเป็นไทย (Government Gazette, 2018) ตลอดจนให้คุณค่ากับสิ่งแวดล้อม มีการกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาท่องเที่ยวในระยะ 20 ปี

แต่ในขณะเดียวกัน ก็พบว่า 7 จังหวัดในภาคอีสานยังเผชิญกับปัญหาย้ายแล้งอย่างหนัก หนึ่งในนั้นคือจังหวัดศรีสะเกษ เกิดจากฝนทิ้งช่วงหลายสัปดาห์ติดต่อกัน ทำให้ผลผลิตของเกษตรกรเริ่มขาดน้ำ นาข้าวบางแห่ง ต้นข้าวยืนต้นตายเนื่องจากเกษตรกรไม่มีน้ำเข้านา (Voice Online, 2019) กรณีนี้จึงทำให้เกิดโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล สำหรับมุ่งให้เป็นศูนย์เรียนรู้แก่ผู้คนที่สนใจเกษตรผสมผสาน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ และมีความหวังที่จะพัฒนาพื้นที่ของตนที่มีจำนวนน้อยให้สามารถพอกิน พออยู่ พอใช้ พอร่มเย็น และพอแบ่งปันแก่ญาติพี่น้องที่เผชิญหน้ากับวิกฤตโควิดแล้วกลับมาอาศัยที่บ้านเกิดตนเอง (Phramaha Hansa Dhammhaso, 2020) และยังมีสวนภายในพื้นที่อำเภอปราจีนบุรี อีกจำนวน 11 สวน ที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานในลักษณะตามโคกหนองนาแบบเดียวกัน แต่มีจุดเด่นที่แตกต่างกันซึ่งเป็นเสน่ห์และมีความสวยงามที่แตกต่างกันออกไปของแต่ละสวน เป็นการพัฒนาที่ตรงต่อเหตุการณ์ในสภาพปัจจุบันนี้ จากความร่วมมือในพื้นที่ของสวนทั้ง 11 สวนนั้นซึ่งสามารถพัฒนาต่อยอดเป็นแหล่งเที่ยวเชิงการเกษตรอินทรีย์ได้ในอนาคต

การให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องวางรากฐานด้านการท่องเที่ยว เน้นมาตรฐานและคุณภาพระดับสากล สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การสร้างความเชื่อมั่นในเรื่องของความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว และการสร้างรายได้สู่ชุมชน จึงเกิดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย ปี พ.ศ. 2579 “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทย และส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” (Ministry of Tourism and Sports, 2018) หากมีการจัดการท่องเที่ยวแบบวิถีสันติภาพอย่างยั่งยืนจะเป็นการดีมาก (Phra palat Adisak Vajirapañño (Pimnon), 2019) ควรมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการ บ้าน วัด โรงเรียน ให้เข้ามามีส่วนร่วมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ (Hinsui, 2014) และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืนมีองค์ประกอบสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สำคัญ นั่นก็คือ ทรัพยากรท่องเที่ยวต้องดีมาก (Thienkitthana, 2004) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตามกิจกรรมการเกษตรหลักได้ 5 ประเภท คือ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์การประมง การเกษตร และป่าไม้ และการเกษตรแบบผสมผสาน (Maneerat and Chalermphol, 2017) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีกิจกรรมการสาธิต ให้ความรู้การเกษตร การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรและการแนะนำธุรกิจทางการเกษตร โดยกิจกรรม ดังกล่าวส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มของทรัพยากรการเกษตร (Na Songkhla, 2013) การจำหน่ายสินค้า กิจกรรมสันตนาการและกิจกรรมการท่องเที่ยวตามฤดูกาลหรือตามเทศกาล

ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาเป็นโคกหนองนา ไม่ว่าจะในพื้นที่เท่าใดก็สามารถพัฒนาได้หมด เพราะโคกหนองนาเป็นการทำเกษตรผสมผสาน โดยการปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ทั้งไม้กิน ไม้ใช้สอย และไม้เศรษฐกิจ ตามแนวทางของการปลูกไม้ 5 ระดับ (Phramaha Hansa Dhammaso, 2020) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน อันเป็นการเพิ่มรายได้แก่ชุมชนในท้องถิ่น ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การประยุกต์ใช้ “โคก หนอง นา โมเดล” จากโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล และสวนทั้ง 11 สวน ถือว่าเป็นการทำการเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน จึงเป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การศึกษาหาความรู้และแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสมกับพื้นที่ทางการเกษตร โดยการผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้านให้มีความเป็นอยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติ ในพื้นที่นั้น ๆ โดยให้ธรรมชาติจัดการตัวมันเอง อันมีมนุษย์เป็นส่วนส่งเสริมให้สำเร็จเร็วขึ้นอย่างเป็นระบบ เกิดประโยชน์ในด้านการเกษตรด้วยหลักกสิกรรมธรรมชาติอย่างยั่งยืน ดังนั้น พื้นที่ของอำเภอปรางค์กู่ โดยโคกหนองนาสันติศึกษาโมเดล เหมาะสำหรับพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืนของอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการและความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเกษตร
2. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวในพระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพลงพื้นที่ (Field Research) ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลพื้นที่ โดยอาศัยกรอบหลักการ แนวคิด ทฤษฎี การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกด้วยเทคนิค SWOT Analysis รวมทั้งการสานเสวนา และเก็บข้อมูลอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ พร้อมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยแนวคิดตามหลักการถวาทนา 4 ในพระพุทธศาสนาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ตีความและพัฒนา ให้เห็นการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพชุมชน เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ของพื้นที่ สภาพปัญหา อุปสรรค แนวทาง ของแหล่งพื้นที่การเกษตรที่มีความหลากหลายในพื้นที่อำเภอปรางค์กู่

ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงเอกสาร มาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยกำหนดแนวคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 รูป/คน ได้ตรวจสอบความเหมาะสมและความถูกต้องเชิงเนื้อหา และวัดผลการวิจัยตามรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียง

ขั้นตอนที่ 3 สัมภาษณ์เชิงลึกและสานเสวนาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจง กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีลักษณะเฉพาะเป็น Information Rich Case คือมีข้อมูลให้ศึกษาได้ระดับที่ลึก โดยผู้วิจัยใช้วิธีการ

เจาะจงกลุ่มเป้าหมาย โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา 2 รูป/คน สัมภาษณ์ และสานเสวนาผู้ประกอบการท่องเที่ยวเกษตรอำเภอปราจีนบุรี ที่มีความหลากหลายและแตกต่าง จำนวน 10 คน สัมภาษณ์เชิงลึกและสานเสวนาผู้นำชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 6 คน

ขั้นตอนที่ 4 เมื่อได้ข้อมูลจากขั้นตอนที่ 3 แล้ว เพื่อให้ข้อมูลมีความชัดเจนเพิ่มมากขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการจัดการสานเสวนาเฉพาะกลุ่ม ประกอบด้วย ผู้ชำนาญการ ผู้เชี่ยวชาญ ทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น และกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 5 ศึกษาข้อมูลที่เกิดจากการรวบรวมเอกสาร และจากการสัมภาษณ์ เพื่อทำการศึกษาวิเคราะห์ หลักการและแนวทางเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 6 ผู้วิจัย สรุป และเสนอรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน คือ ตามหลักภาวะ 4 ในพระพุทธศาสนา เพื่อประโยชน์สุขของชุมชนและเพื่อประโยชน์แก่การศึกษา ค้นคว้าของผู้สนใจในโอกาสต่อไป

ผลการวิจัย

จากการวิจัยรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน: ศึกษากรณีอำเภอปราจีนบุรี จังหวัดศรีสะเกษ ได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาความต้องการและความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนของอำเภอปราจีนบุรี จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ความสำคัญกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน รวมทั้งวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นของชุมชนซึ่งมีเอกลักษณ์โดดเด่น จากการวิจัยความต้องการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนของอำเภอปราจีนบุรี จังหวัดศรีสะเกษ จนพบความต้องการ และความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืนของเกษตรกรผู้ประกอบการมีดังต่อไปนี้ 1) ความต้องการแก้ไขปัญหาภัยแล้งและการขาดแคลนน้ำ ด้วยศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำมีต้นทุนค่อนข้างต่ำและไม่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ 2) ความต้องการแก้ไขปัญหาการคมนาคมขนส่งพืชผลทางการเกษตร ปัญหาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมในท้องถิ่นยังไม่ได้มาตรฐานระหว่างหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ ไม่สะดวก และไม่ทั่วถึงระหว่างหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอที่มีสภาพเป็นดินลูกรัง เป็นหลุมเป็นบ่อและขรุขระ 3) ความต้องการแก้ไขปัญหาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ในช่วงที่ผลผลิตออกสู่ตลาดจะประสบปัญหาหาค่าผลผลิตตกต่ำ และไม่สามารถขายผลผลิตได้ตามราคา 4) ความต้องการแก้ไขปัญหาความยากจน อาชีพการเกษตรมีรายได้หลักจากการขายผลผลิตทางการเกษตร เพียงปีละ 1 ครั้ง และไม่มีรายได้จากแหล่งอื่นเนื่องจากไม่มีโรงงานอุตสาหกรรม หรืออาชีพเสริมที่สร้างรายได้จึงประสบปัญหาความยากจน คราวเรือนมีรายได้ต่ำ และมีหนี้สิน 5) ความต้องการแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมลพิษเป็นปัญหาอีกประการหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ 6) การแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า ป่าไม้ถูกทำลาย ภายในพื้นที่มีการลักลอบตัดต้นไม้สำหรับใช้ประกอบการทำเกษตรกรรม แต่ไม่มีการปลูกต้นไม้เพิ่ม จึงเกิดกิจกรรม

ธนาครตันไม้ขึ้นจากกลุ่มเกษตรกรชุมชนภายในชุมชน และ 7) ความต้องการแก้ไขปัญหาแหล่งท่องเที่ยว ยังไม่ได้รับการพัฒนา จังหวัดศรีสะเกษมีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายจำนวนมาก แต่มีปัญหาด้านการพัฒนา เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและเพิ่มศักยภาพทางการท่องเที่ยวแต่ละประเภท

ความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืนของอำเภอปรังคู้ จังหวัด ศรีสะเกษ พบว่า อำเภอปรังคู้ ที่ได้บ่มเพาะเมล็ดพันธุ์ผู้กล้าและมองเห็นความสำคัญจากการลงมือ จนเกิด เป็นรูปแบบกิจกรรมจนกลายเป็นต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้มีส่วนที่มีความพร้อม และ ต้องการเข้าร่วมในการพัฒนา จำนวน 12 พื้นที่ด้วยกัน รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถี พอเพียงตามแนววิทยาการสมัยใหม่ผู้วิจัยพบว่า กลุ่มเกษตรกรได้ยึดดำเนินตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร สู่การ ประยุกต์ใช้ที่ดินตามศาสตร์พระราชา “โคก หนอง นา โมเดล” จึงเป็นการศึกษาหาความรู้และแนวทางในการ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อเกิดประโยชน์ในด้านการเกษตรด้วยหลักสัจธรรมธรรมาต้อย่างยั่งยืน ได้แก่สวนที่ 1 สวนพุทธเกษตร “สันติภาพลงดิน สันติภาพกินได้” สวนที่ 2 สวนชุมชนแซมชาย ห่มดินชุ่มดาว สวนที่ 3 สวนโคก หนอง นา ดุงแตรเด้อ สวนที่ 4 สวนสี่พี่ น้อง สวนที่ 5 สวนวิมานดิน สวนที่ 6 สวนสุริยท สวนที่ 7 สวนแรง แลกใจ สวนที่ 8 สวนผืนเถียร (ข้าว หลัวะ) ยางนา สวนที่ 9 สวนหมอดิน คำเสียง สวนที่ 10 สวนลุงแดง สวนที่ 11 สวนป่าหิมพานต์ และสวนที่ 12 สวนโพลพล้อ

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวในพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืนใน พระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยจึงได้นำหลักของภาวนา 4 สังเคราะห์ออกมาได้ทั้งหมด 4 ด้าน ประกอบด้วย ด้านกายภาพ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตภาพ และด้านปัญญาภาพ (Thai Tripitakas: 22/79/144) เมื่อประยุกต์ หลักภาวนา 4 เข้ากับความต้องการ ความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงตามแนว วิทยาการสมัยใหม่อันจะเป็นประโยชน์สูงสุดในการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า กลุ่มเกษตรกรในพื้นที่นั้นมีความพร้อมทั้ง 4 ด้าน ที่เรียกว่า สันติภาวนา (Peacefulness) ได้แก่ ด้านกายภาพ คือความเต็มใจในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน ด้านพฤติกรรม คือความร่วมมือใจทำ เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน ด้านจิตภาพ คือความตั้งใจให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนตาม แนวเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางโคก หนอง นา และด้านปัญญาภาพ คือความเข้าใจทำเป็นศูนย์การเรียนรู้ มีการสร้างกิจกรรมการสาธิต ให้ความรู้การเกษตร การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร และการแนะนำธุรกิจ ทางการเกษตรเพื่อพัฒนาพื้นที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน ผลวิจัยที่พบกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่นั้นมีความพร้อมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความเต็มใจทำ ด้านความร่วมมือใจทำ ด้านความตั้งใจทำ และด้านความเข้าใจทำอันเป็นปัจจัยสำคัญที่โดดเด่นอย่างมากที่กลุ่มเกษตรกร ผู้ประกอบการจะนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่เป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยได้แบ่งข้อมูลของเกษตรกรในพื้นที่ที่มีความพร้อมออกเป็น 7 ด้านด้วยกัน เรียกว่า PRANGKU MODEL ตามรายละเอียดในแผนภาพดังนี้

PRANGKU MODEL

ภาพที่ 1: แผนภาพ นำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการบูรณาการรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืนของอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

1) P: Peace People ด้านสมาชิกกลุ่มเกษตรกรมีความสุข ประกอบด้วย สมาชิกกลุ่มมีเอกลักษณ์ มีความโดดเด่นและมีจุดแข็งที่สามารถร่วมแรงร่วมใจเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน

2) R: Relationships ด้านความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมการมีมิตรภาพในการประกอบอาชีพของกลุ่มเกษตรกรตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อสร้างความมั่นคง

3) A: Action ด้านการทำกิจกรรมร่วมกัน สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีกระบวนการจัดประชุมเพื่อทำความรู้จัก และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเดินทางเพื่อไปเยี่ยมชมศึกษาดูงานของสมาชิกในเครือข่ายระหว่างกลุ่มพืชสวนนาป่าคันทนาทองคำ และทรัพยากรเด่นของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น การทอผ้าไหม การย้อมผ้า การใช้ภาษาถิ่น คือ ภาษาส่วย ภาษาเขมร ภาษาอีสาน และภาษาไทย

4) N: No Poverty ด้านการปราศจากความยากจนอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในฐานะหน่วยงานหลักด้านการตลาดจึงได้กำหนดเป้าหมายเชิงเศรษฐกิจผลิตภัณฑ์หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การค้าขายเพื่อเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้และช่วยให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ประกอบด้วยกลุ่ม ผลิตภัณฑ์ OTOP ของชุมชน

5) G: Good Health ด้านความเป็นอยู่สุขภาพที่ดีไม่มีโรค เกิดความตั้งมั่นพืชผักที่ปลูกเองกินเองได้อย่างปลอดภัย ซึ่งเป็นผลผลิตที่ปลอดภัย สามารถรับประทานได้ในครอบครัว ก่อให้เกิดศูนย์กลางการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบของไร่นาสวนผสม ที่สามารถนำองค์ความรู้ด้านเกษตรแบ่งปันให้ชุมชนอื่น ๆ ให้พึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

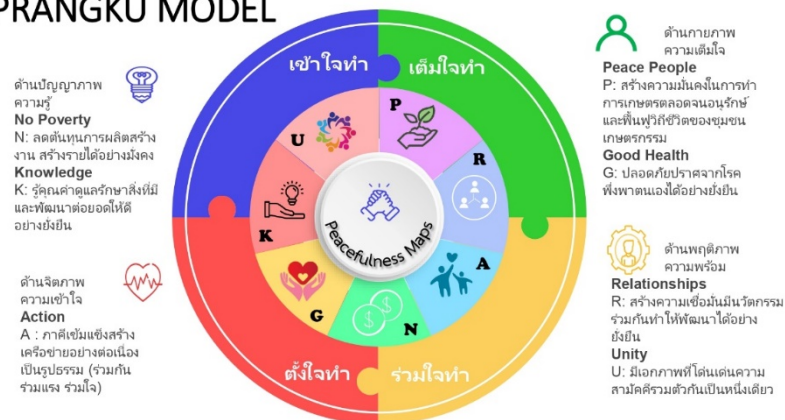
6) K: Knowledge ด้านศูนย์การเรียนรู้หรือองค์ความรู้ความเข้าใจในการประกอบอาชีพ “พออยู่ พอกิน” “พึ่งตนเอง” “ประหยัด เรียบง่าย และได้ประโยชน์สูงสุด” โดยมุ่งเน้นให้มีการใช้ทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่หรือที่ชุมชนท้องถิ่นของตนมีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดก่อนที่จะแสวงหาแหล่งทุน วัตถุดิบจากภายนอก และ

7) U: Unity ด้านความเป็นเอกภาพที่โดดเด่นการสามัคคีร่วมตัวกันเป็นหนึ่งเดียว จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้ความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา

องค์ความรู้ใหม่

เมื่อได้กรอบแนวคิด PRANGKU MODEL ทั้ง 7 ด้าน นำมาเคราะห์ตามหลักภาวนา 4 กับสันติภาวนา (Peacefulness) ได้แก่ เต็มใจทำ ร่วมใจทำ ตั้งใจทำ และเข้าใจ จากองค์ความรู้ใหม่ ผู้วิจัยพบ เส้นทางการท่องเที่ยวแบบสันติสุขเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืนของอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ที่เรียกว่า PRANGKU MODEL Peacefulness Maps หมายถึง เส้นทางการท่องเที่ยวแบบสันติสุขเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืนของอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการทำเกษตรแบบเดิม ๆ แนวทางการประกอบอาชีพของกลุ่มเกษตรกรตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดการนำไปใช้ประโยชน์ต่อสังคม และองค์กร เกิดการนำองค์ความรู้จากการทำเกษตร ทำให้เกิดรายได้ เกิดศูนย์การเรียนรู้เพื่อเผยแพร่ให้กับผู้ที่มีความต้องการและความพร้อมเหมือนกัน เกิดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวขึ้น นอกจากนี้ในปัจจุบันเป็นยุคออนไลน์ การส่งเสริมการค้าขายออนไลน์ การสร้างภาพลักษณ์ของสินค้า (Band Image) โดยใช้สินค้าอินทรีย์เพื่อให้เกิดความน่าสนใจมากขึ้นและเข้าถึงกลุ่มลูกค้าที่เร็วขึ้น การพัฒนาพื้นที่สำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพเส้นทางสะดวกสบาย มีป้ายบอกทางที่ชัดเจน การเตรียมความพร้อมทางด้านระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน อาทิ สถานที่จอดรถ ห้องน้ำที่นั่งพักผ่อน มีกิจกรรมการสาธิต ให้ความรู้การเกษตร การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรและการแนะนำธุรกิจทางการเกษตร ตามแผนภาพนี้

PRANGKU MODEL

ภาพที่ 2: แผนภาพ องค์ความรู้ใหม่จากการบูรณาการรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียง อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน: ศึกษากรณีอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ในครั้งนี้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ความต้องการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ 7 ด้าน และมีความต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำนวน 11 พื้นที่ โดยการนำวิทยาการสมัยใหม่ “โคก หนอง นา โมเดล”

ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ในด้านการเกษตร ซึ่งมีความสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Phra Sutee Rattanabundit, (2017) เรื่อง การท่องเที่ยวทางศาสนาและวัฒนธรรม: นโยบาย ผลกระทบ และการจัดการเชิงเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์และทางวัฒนธรรมของประชาคมอาเซียน พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนโดยอาศัยกิจกรรมการท่องเที่ยว สอดคล้องกับ เส้นทาง “ตามรอยศาสตร์พระราชา ณ ราชบุรี – นครปฐม” และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Na Songkhla (2013) เรื่อง “รูปแบบการจัดการทรัพยากรการเกษตรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืนใน อำเภอช้างกลาง จังหวัดนครศรีธรรมราช” พบว่าการนำทรัพยากรการเกษตรและวัฒนธรรมเกษตรมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยไม่เพียงแต่การสร้างคามพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวแต่ยังมุ่งพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนด้านรายได้ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรการเกษตร

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพระพุทธศาสนาเถรวาทได้นำหลักภavana 4 กับวิทยาการสมัยใหม่มาเป็นกรอบ พบว่า เกษตรกรมีความพร้อมทั้ง 4 ด้าน ที่เรียกว่าสันติภavana (Peacefulness) ได้แก่ ด้านความเต็มใจทำ ด้านความร่วมมือทำ ด้านความตั้งใจทำ และด้านความเข้าใจทำ ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยเรื่อง “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธตามแนวของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)” ผลการศึกษาว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทแบ่งออก 4 ด้านได้ (1) การพัฒนา ทางความประพฤติ คือ ทางกายและวาจา ให้มีศีล (2) การพัฒนาด้านอินทรีย์ 6 คือ ให้รู้จักสำรวมอินทรีย์ของตนอย่างมีสติกำกับ (3) การพัฒนาจิตใจให้เกิดความเข้มแข็งมั่นคงสามารถ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ (4) การพัฒนาด้านปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในการปฏิบัติตน

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า พบองค์ความรู้เรียกว่า PRANGKU MODEL ประกอบด้วย P: Peace People กลุ่มเกษตรกรมีความสุข R: Relationships ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน A: Action การทำกิจกรรมร่วมกัน N: No Poverty ปราศจากความยากจน G: Good Health ความเป็นอยู่ที่ดีสุขภาพดี K: Knowledge ศูนย์แห่งการเรียนรู้ U: Unity ความเป็นเอกภาพหนึ่งเดียว เมื่อนำโมเดลมาบูรณาการกับหลักภavana 4 และสันติภavana (Peacefulness) องค์ความรู้ใหม่เรียกว่า PRANGKU MODEL Peacefulness Maps คือ เส้นทางท่องเที่ยวแบบสันติสุขเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พระปลัดอดิศักดิ์ วชิรปญโญ (Phrapalat Adisak Vajirapañño (Pimnon), 2019) ได้ทำการศึกษาวิจัยการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีสันติภาพอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา วัดบ้านชะยูง ตำบลห้วยตามอญ อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยววิถีสันติภาพอย่างยั่งยืน PLOWPLEU'S Model ซึ่งสังเคราะห์ลงเข้ากับหลักภavana 4

สรุป

รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน: ศึกษากรณีอำเภอปรางค์กู จังหวัดศรีสะเกษ” พบว่า PRANGKU MODEL Peacefulness Maps คือ เส้นทางท่องเที่ยวแบบสันติสุขเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืนนั้น สามารถสร้างการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ และเทคโนโลยีเป็นประโยชน์ในการศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ เป็นจุดเด่นของการส่งเสริมในการบริหารจัดการ และพัฒนาการ

ท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์เพื่อให้ผู้ประกอบการหรือชุมชน นำองค์ความรู้ และนวัตกรรมใหม่ ๆ ไปปรับใช้ยังพื้นที่ท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์ โดยเป็นเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นสาธารณะประโยชน์ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ให้ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวได้เกิดความประทับใจทั้งสองฝ่ายด้วยการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ที่มีประสิทธิภาพจากประสบการณ์ทางตรงของนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งสามารถร่วมกันวางแผน กำหนดแผนการบริหารจัดการอย่างมีระบบในการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืนได้ ทั้งนี้ ยังเป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้กับกลุ่มเด็กและเยาวชน โดยการเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวดังกล่าวเพื่อจะเกิดความตระหนักห่วงใยในพื้นที่คิดค้นแนวทางวิธีการใหม่ ๆ ตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและสืบทอดการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า ความต้องการและความพร้อมมีจำนวน 11 พื้นที่ ต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ควรมีการให้ความรู้ด้านเทคโนโลยี จะสามารถสร้างความเข้มแข็งในการบริหารจัดการเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ และเทคโนโลยี เป็นประโยชน์ในการศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ประกอบการหรือชุมชน สามารถนำองค์ความรู้ และนวัตกรรมใหม่ ๆ ไปปรับใช้ยังพื้นที่ท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้นำหลักภavana 4 กับวิทยาการสมัยใหม่มาเป็นกรอบ พบว่า เกษตรกรมีความพร้อมทั้ง 4 ด้าน ที่เรียกว่า สันติภavana ได้แก่ ด้านความเต็มใจทำ, ด้านความร่วมมือใจทำ, ด้านความตั้งใจทำ และด้านความเข้าใจทำ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ควรสร้างเครือข่ายและเน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม การสร้างภูมิคุ้มกัน การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ให้มีประสิทธิภาพ โดยสามารถร่วมกันวางแผน กำหนดแผนการบริหารจัดการอย่างมีระบบในการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืนได้

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า พบบทความรู้เรียกว่า PRANGKU MODEL เมื่อนำโมเดลมาบูรณาการกับหลักภavana 4 และสันติภavana จึงเกิดองค์ความรู้ใหม่เรียกว่า PRANGKU MODEL Peacefulness Maps คือ เส้นทางท่องเที่ยวแบบสันติสุขเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการ ดังนี้ ควรมีองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนชุมชนในพื้นที่มีโอกาสได้เรียนรู้และมีการสร้างต้นแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในอนาคต

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 นำรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์วิถีพอเพียงอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ ไปขยายผลสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อจัดทำโครงการสนับสนุนการจัดอบรมหรือประชุมให้ความรู้เรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ ในอำเภออื่นๆ

2.2 ศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมและการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยที่มีความเหมาะสมกับชุมชนกับการท่องเที่ยวเกษตรอินทรีย์ การแปรรูปสินค้าเกษตรอินทรีย์ การเพิ่มมูลค่า การเป็นมัคคุเทศก์ที่ดีการให้บริการ การต้อนรับนักท่องเที่ยวให้แก่เจ้าของพื้นที่หรือเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้อันจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเกิดความยั่งยืนในอนาคต

2.3 ศึกษาการออกแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในแต่ละช่วงเวลาให้มีความแตกต่างกัน เพื่อความหลากหลาย สำหรับนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเลือกตัดสินใจในการเดินทางได้ตามความเหมาะสมของช่วงเวลา

References

- Arunsimorakot, S. et al. (2016). The 17 Sustainable Development Goals of the United Nations for the Future. *Thai Interdisciplinary Research Journal*, 11(3), 1-7.
- Government Gazette. (2018). *National Strategy (B.E. 2561-2580)*. Retrieved May 3, 2020, from http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF
- Hinsui, J. (2014). Guidelines for promoting Buddhist tourism Wat Prachakhomwanaram Sisomdet District Roi Et Province. *Journal of International Thai Tourism Studies*, 10(1), 50-58.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Ministry of Tourism and Sports. (2018). *National Tourism Development Vol. 2 (2017-2021)*. Retrieved March 5, 2020, from <http://www.dpe.go.th/content/file>.
- Maneerat, S., & Chalermphol, J. (2017). Appropriate Agro-tourism Management Model of Mae Rim-Samoeng Route in Mae Rim District, Chiang Mai Province. *KHON KAEN AGR. Journal*, 45(Supplement), 540-544.
- Na Songkhla, T. (2013). *Model of Agricultural Resource Management Model for Sustainable Agricultural in Changklang District} Nakhon Si Thammarat Province*. (Doctoral Dissertation). Prince of Songkla University. Songkhla.
- Phra Sutee Rattanabundit, (2017). *Religious and cultural tourism: policy impact and network*

management for promote consciousness of histories and culture in ASEAN community.

Bangkok: Thailand Science Research and Innovation.

- Phrapalat Adisak Vajirapañño (Pimnon). (2019). *Development on Model of Tourism Management in Sustainable and Peaceful way: A Case Study of Wat Baan Khayung, Huaytaamon Sub-district, Phusing District, Sisaket Province*. (Doctoral Dissertation). Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Ayutthaya.
- Phramaha Hansa Dhammhaso. (2020). *Two farms can be developed into a Khok Nong Na*. Sisaket: Article from Khok Nong Na Peace Studies Model.
- Thienkitthana, P. (2004). *Agricultural Tourism Management: A Case Study of Bang Rak Noi Subdistrict Nonthaburi Province*. (Master's Thesis). Mahidol University. Nakhon Pathom.
- Somboonthawee, K. et al. (2017). *Tourism innovation in the case of a study of the agricultural tourism attraction "Rai Pluk Rak" Ratchaburi Province*. National Conference of Social Sciences "Security of Thai society in the 21st century. 13th time. Chiang Rai Rajabhat University.
- Voice online, (2019). *The 7 provinces in the northeast still face drought 'Khong river is dry – the reservoir has no water'*. Retrieved January 29, 2021, from https://voicetv.co.th/read/UepS_-BEb.
- In-depth interview. (2020). *A Model for the Development of Organic Agricultural Tourism Based on Sustainable Sufficiency: A Case Study of Prang Ku District, Sisaket Province*. July 27th. Sisaket Province.